

Índex.....	Pàg. 1
Introducció.....	Pàg. 2
Arquitectura.....	Pàg. 3–21
Com mirar un edifici.....	Pàg. 4–6
Les catedrals.....	Pàg. 7–13
Santa Maria del Mar.....	Pàg. 14–17
Monestir de Poblet.....	Pàg. 18–20
Escultura.....	Pàg. 21–26
Pintura.....	Pàg. 27–29
Com mirar una pintura.....	Pàg. 30–32
Vocabulari del romànic i del gòtic.....	Pàg. 33–37

L'art gòtic correspon des de finals del segle XII fins als principis del segle XVI (fins al Reinaxement). Ocupà l'Europa nord, central i occidental i va arribar fins a l'Amèrica hispana, molt més tard.

La seva característica principal és que, a diferència de l'art romànic, s'acosta més a la realitat i deixa de banda els simbolismes i abstraccions del romànic.

Cal destacar que al segle XV va ocórrer un fet important: la pintura i l'escultura es van independitzar de l'arquitectura.

Aquest mapa de sota ens mostra la locació dels edificis gòtics més importants d'Europa:

Els edificis gòtics mostren un equilibri i proporció entre els seus elements.

Al segle XIV les estructures arquitectòniques perden la seva simplicitat i magnitud i es fan més lleugeres, al temps que es juga amb les corbes i contacorbes, que seran la base del gòtic final, l'anomenat flamíger.

L'edifici principal del gòtic és la catedral. Els edificis més importants a Catalunya són: el Monestir de Poblet, Santes Creus, Santa Maria del Mar, la Catedral de Girona... Va sorgir un element important per a l'organització de la volta: la creueria ogival. La volta ogival és fàcil de construir i d'equilibrar; és lleugera, capaç d'adaptar-se amb moltes superfícies amb coberta i, a més, pot resistir un marge bastant ampli de deformacions. Aquestes són les seves parts (al dibuix): 1– clau; 2– plementeria; 3– arcs perpinyans; 4– arcs formers; 5– nervis.

1. OBSERVACIÓ I ANÀLISI DEL CONJUNT DE L'EDIFICI

A) NATURALESA O FINALITAT: pot ser religiosa, domèstica, militar; pot estar situada al centre d'una ciutat antiga o nova, un espai rural, en una plaça pública, jardins, etc.

B) MATERIALS UTILITZATS: fang, pedra, fusta, ferro, vidre, ciment.

C) ANÀLISI DELS ELEMENTS CONSTRUCTIUS (FORMA): observació de las característiques de la planta (formes, proporcionalitat i obertures a l'exterior). L'alçada, el sostre (tipus de cobriment: obertes, tancades, voltes, cúpules...). Forces de càrrega (elements sustentadors: gruix dels murs, pilars, pilastres, columnes, contraforts...).

D) VALORACIÓ DE L'EDIFICI: harmonia proporcional (línies dominants, cuves...), com està ordenat a l'espai interior, quina és la seva funció, com es comunica amb l'exterior i quina il·luminació té.

2. ESTUDI DE LA DECORACIÓ

A) VALORAR ELS ELEMENTS DECORATIUS TANT A L'EXTERIOR COM A L'INTERIOR: motllures i capitells escultures o relleus i pintures o frescos.

B) ANALITZAR ELS OBJECTES DECORATIUS: la bellesa, la grandiositat, la tenebrositat, etc.

3. IDENTIFICAR L'OBRA I VALORAR EL SU CARÀCTER HISTÒRIC.

A) CONSTRUCCIÓ: quan es va fer (període de construcció), qui la va fer, etc.

B) ESTIL: identificar-la dintre d'un estil, a quin estil arquitectònic.

C) ÉPOCA: Influències que té de la època en que va ser construïda.

Ara faré l'anàlisi de l'església de Santa Maria del Mar:

1) A) Religiós, situat a la ciutat moderna de Barcelona, al barri marítim (espai urbà).

B) Pedra, fusta i vidre.

C) Planta de saló amb tres naus laterals, cobriment amb voltes de mig canó i de creueria a les naus i capitells. Com que alguns pilars fan de murs, no calen contraforts i llavors hi ha una gran il·luminació.

2) A) Pintures i frescos a l'interior.

B) Són tot d'objectes de decoració amb molta bellesa.

3) A) Gòtic, de l'autor Pere de Montagut i el seu col·laborador Ramón Despuig.

B) Estil gòtic, però amb posteriors remodelacions.

C) Té gran relació amb l'arquitectura gòtica, però ha sofert varis canvis al llarg de la seva història.

Les catedrals eren els edificis més importants durant el gòtic, i durnat aquest apartat en veurem unes quantes...

En aquesta fotografia veiem la Catedral de Wells (Salmer), a la qual veiem perfectament que té voltes d'ogiva al seu interior:

Aquesta segona catedral n'és una construïda durant el gòtic tardiu. És la catedral de Praga, la capital de la República Txeca. Als seus començaments va ser dirigida per en Matthieu d'Anas i, quan aquest morí, el succeí en Peter Parler.

Ara pasarem a les catedrals espanyoles, totes elles molt importants.

Aquesta primera és la Catedral de Girona. Va ser construïda entre els segles XIV i XV, però encara conserva algunes restes romàniques, com l'altar major, part del campanari i del claustre o la façana, que és més bé d'estil barroc. Aquesta catedral ha sigut declarada Monument Històric-Artístic. Alberga uns interessants sepulcres paleocristians.

A la foto de sota observem la Catedral de Lleó, que pertany al gòtic peninsular. Es va començar a construir a mitjans del segle XIII i es va acabar a principis del segle XIV. Ha sigut restaurada en diverses ocasions.

Ara trobem la Catedral de Toledo a la foto, que té cinc naus. Es poden observar les tres portades de la seva façana principal, les quals van ser construïdes al llarg del segle XV.

Ara trobem, a la foto de sota, la catedral de Mallorca. I a la de més a sota, la catedral de Tarragona:

Ara trobem la planta de la catedral de Barcelona (1298–segona meitat del S. XV) i, a sota, una fotografia del seu interior:

Santa Maria del Mar és una antiga església parroquial i arxidiaconat de la ciutat de Barcelona, construïda al s. XIV. És el model més destacat de l'arquitectura religiosa gòtica catalana: remarcable per la severitat de línies, harmonia de proporcions, simplicitat d'estructura i abasència d'ornamentació supèrflua. És obra del mestre de cases de Barcelona Pere de Montagut i del seu col·laborador Ramon Despuig, que la començaren el 1329 sobre el solar que ocupava des d'abans del 998 l'església de Santa Maria de les Arenes o de la Mar, construïda prop de l'antic port, a la Vilanova de la Mar (barri de la Ribera); aquesta fou edificada sobre un cementeri paleocristià excavat recentment, que suposa l'existència d'una primitiva església en la qual el 877 el bisbe Frodoï treballava les relíquies de santa Eulàlia de Barcelona.

Té tres naus, la central de 13 m d'amplada i les laterals de 6,5 m separades només per esveltes columnes octagonals, deixant un gran espai o sola per al culte i l'altura de les naus és quasi parella. Entre els contraforts de les naus secundàries hi ha les capelles laterals, i a l'exterior és on radica més la seva originalitat, amb predomini de les línies horitzontals i d'espais plens. La façana i la porta principal donava al fossar Major (avui plaça de Santa Maria); té les escultures de Sant Pere i Sant Pau entre els arcs del portal i, al timpà, el Salvador entre Maria i Sant Joan. La gran rosassa fou destruïda pel terratrèmol del 1428 i reconstruïda el 1459.

Dues torres octagonals es troben als extrems de la façana principal, la de l'extrem del N acabada el 1496 i la del S el 1902. Les altres portes són: una altra al costat del N o del carrer de Sombrierers amb Maria i l'Infant al timpà, esculpits al s. XV, una altra al costat del S o fossar de les Moreres, amb una imatge de Santa Maria i als seus costats les inscripcions llatina i catalana que recorden la colocació de la primera pedra: i una altra a l'absis, que dona a la plaça del Born, feta per Bernat Salvador el 1549.

Darrere l'absis hi ha l'afegitó de la capella del Santíssim, neoclàssica (1833–35). Es conserven alguns vitralls del s. XV i altres dels ss. XVII i XVIII. Al presbiteri hi ha la tomba del rei Pere IV, el conestable de Portugal (1466). L'església fou perjudicada en la seva coberta pel bombardeig del 1714 i sobretot per l'incendi i destrucció del 1936, que li féu perdre el seu majestuós altar barroc del 1782. Des del 1940 hom hi ha fet obres de restauració, que culminaren el 1967 amb l'acabament del presbiteri i la il·luminació interior i exterior.

S'hi celebren, a més del culte, concerts i altres actes ciutadans.

Aquesta fotocòpia ens mostra la façana d'aquesta església barcelonina:

En aquesta altra foto hi veiem l'església de Santa Maria del Mar per dintre, quan no s'hi celebra cap aconeciment:

Així és exactament la planta d'aquesta església de Barcelona. És una planta de saló i presenta tres naus, absis poligonal amb girola i nou capelles radials entre els contraforts. El creuer constitueix un tram més de la nau central. Es relaciona amb les Hallenkirchen (esglésies alemanyes de tres naus amb la mateixa alçada).

És un monestir cisterenc del municipi de Vimbodí (Conca de Barberà). Les terres per a la seva fundació foren donades per Ramon Berenguer IV de Catalunya-Aragó (1150-51) a Fontfreda, i el 1153 ja era abadia.

El 1185 ja tenia un hospital per a pobres. La biblioteca era composta d'obres bíbliques, patristiques, d'ascètica i costumaris. En aquest segle es construí l'església, el refectori, la infermeria i part del claustre, en l'estil anomenat cisterenc. Entre el 1210 i el 1225 foren escrits els dos cartularis. Al s XIII s'incorporaren a la biblioteca obres de dret.

Poblet fundà els monestirs de Piedra (1194), Benifassà (vers el 1233), la Real de Mallorca (vers el 1239), i el priorat de Natzaret (1311).

Alfons II li donà el priorat-hospital de Sant Vicenç de la Roqueta (València) (1287). Des del s XII el monestir tingué domini senyorial de dret privat sobre alguns pobles, però mai no tingué drets feudals. Al s XIII ooren bastits la sagristia, la sala capitular, les sales de monjos i novicis, el refectori de conversos i el gran dormitori. La conjuntura general i les edificacions provocaren una crisi econòmica breu (1298-1300).

Al s XIII l'abat Copons reféu la nau nord a l'església i començà el cimbori, tot es un estil ogival refinat, a part edificar el forn, la sala del cubar i dues cambres abacials, en altres estils. Pere III decidí (1340) de fer bastir les tombes reials. Pere III féu fer les tombes, la muralla (iniciada el 1369) i l'abat bastí les Cambres Reials. Martí l'Humà hi féu fer el seu palau (1397-1406), que restà inacabat.

Durant el cisma d'Occident, Benet XIII reintroduí l'abstinència perpètua (1419), reformà el claustre de Sant Esteve, féu el de novicis i encomanà a Bernat Martorell el retaule de Sant Vicenç.

L'Abat Conill ja fou elegit novament pels monjos i féu, per encàrrec d'Alfons IV, la capella dita de Sant Jordi (1452-60). L'Abat Caixal introduí el renaixement amb el retaule major.

El 1505 el santuari del Tallat esdevingué priorat del monestir. Ja des del s XIII, moltes terres de granges foren parcel·lades. Durant els ss XIV i XV diversos monjos acudiren a estudiar i a ensenyar a les universitats del Tolos (Llenguadoc), París i altres. A la biblioteca predominaren aleshores obres de filosofia i teologia escolàstica. Des del 1368 tingué col·legi universitari a Lleida, que fou destruït en la presa de la ciutat per Felip IV i renovat el 1685.

Als primers temps de la revolta contra Felip IV, el monestir restà addicte a la Generalitat. Els Cardona començaren també la façana barroca de l'església. Però la comunitat passà, al s XVII, greus dificultats econòmiques, que crist·litzaren en una concòrdia amb els creditors (1697).

El 1730 el col·legi de Lleida fou traslladat a Cervera, fins que, el 1745, per pressió de la Congregació d'Aragó, que volia que tots els monjos estudiessin a Osca, fou tancat el col·legi cerverí.

El 1809 el monestir fou saquejat pels francesos i el 1811 confiscat, però el 1813 els monjos s'hi reinstal·laren.

Aquí hi trobem una foto de part del gran Monestir de Poblet.

L'escultura va seguir el precedent romànic, amb una ampla difusió d'imatges el fi de la qual era adroctinar els fidels de la fe religiosa i decorar les façanes de les catedrals.

L'escultura del segle XII i començaments del XIII va tenir un caràcter predominant arquitectònic.

Les figures més destacades són les estàtues-columna. Destaquen les estàtues columna del Pòrtic de la Glòria de la Catedral de Santiago de Compostela, construïda entre els segles XVI i XVIII, de la que es diu que és una de les escultures gòtiques millors del món, i que està feta pel mestre Mateo. La Glòria rep els cristians abans d'entrar al temple. Té la planta en forma de creu llatina i tres naus. Aquesta és una foto de la ciutat galega de Santiago de Compostela, amb una detall de la seva catedral:

De la Catedral de Santiago de Compostela també n'és força important la seva façana, anomenada Obradoiro i construïda al 1750. Aquí veiem L'Obradoiro:

Al voltant del 1180 l'estil·lització romànica va evolucionar cap a un període de transició, on les estàtues van començar a assumir una sèrie de fets naturalistes, com la gràcia, elegància, solemnitat i llibertat de moviments.

Al segle XIII les estàtues es van alliberar de la columna arquitectònica. En les estàtues de Reims i a l'interior de Sainte-Chapelle (París, 1241-1248) es va consolidar el típic rostre de les figures gòtiques: forma triangular, mentó destacat, ulls atmetllats i un marcat somriure. Aquesta és una foto de la Catedral de Reims, a França:

I aquesta és la seva façana, en la que també trobem estàtues, però no esculpides a les columnes, sino que per algunes parts de la façana:

Aquesta foto següent ens mostra tres sants adosats a un pilar (en aquest cas, estàtua-pilar) de la Catedral de Chartres, al nord de França, que fou construïda del 1132 al 1240. Encara que tenen algunes característiques del romànic, ja comencen a pertanyer al nou estil gòtic:

En aquesta altra foto també hi veiem unes estàtues-pilar, anomenades Pou de Moïses. Van ser construïdes entre l'any 1395 i el 1403 per l'escultor Claus Sluter. És un pedestal exagonal amb sis profetes escolpits en marbre.

Altres gèneres desenvolupats per l'escultura gòtica van ser les imatges votius, escultures petites de forma rodona amb representacions de la Verge i el Nen, on s'aprecien una gran humanització i naturalisme.

Ara, al gòtic, predomina la pintura sobre fusta, i no la pintura sobre els murs, del romànic. També hi han més canvis, com que ara la temàtica de les pintures pot ser civil (conquestes, etc.) o també religiosa.

Durant el gòtic, van haver-hi tres fases diferents: el gòtic lineal, el gòtic internacional i el gòtic flamenc.

El primer gòtic és el lineal. Llavors els frontals d'altar (les pintures sobre fusta que decoraven els altars durant el romànic) es fan molt més grans, perquè, com que a les catedrals i esglésies hi ha més llum, no hi tant lloc als murs on pintar. Llavors els pintors es queixaven de no tenir lloc suficient per pintar i en volien més. Arriba un moment en què el frontal d'altar es fa tan gran que tapa el cura i llavors, en comptes de posar el frontal, posen un retaule darrera del cura, que fa fins a 16 x 12 metres. Als retaules, les escenes típiques eren les dels jueus, que tenien molt poder, quan feien matances a Déu i als cristians, perquè era en el que els jueus creien. Mataven amb foc, armes... Eren dibuixats amb nasos grossos. I llavors, quan la gent ho veia deien: <<Aquests malsats jueus estan matant a Déu... Hem de matar-los!>>. Així l'església convencia a la gent de que els jueus havien de morir.

El segon gòtic és el gòtic internacional. Les pintures tenen relleu, fons amb paisatges i es comença a aplicar-li's la perspectiva. Al romànic les cares miraven sempre cap a endavant, però ara també miren de perfil. Ara les cares de dona són cares femenines i les d'home, masculines. En general, hi ha molta expressivitat als rostres. Durant aquest segon gòtic es pinta amb més colors, que són més intensos i a la vegada més contrastats.

L'últim gòtic és el gòtic flamenc. Llavors es fa servir molt la pintura sobre oli. Els colors eren trets de pigments naturals, minerals bàsicament. Per acabar de fabricar-los, es feia un llarg procés de transformació. Aquest cop el fons té una perspectiva més bona i un paisatge més profund, normalment amb paisatges naturals (muntanyes, herba, algunes plantes...). Ara ja es coneix el nom i els cognoms de l'autor. També hi han els donants que han pagat, a la part inferior de la pintura, les cares dels quals són retrats, com la resta de les cares, que eren perfectament igual que les cares de les persones dibuixades. També hi havien pintures sobre els màrtirs, que es dibuixaven, normalment, com sants amb una palma. Al voltant del màrtir es dibuixaven les escenes de la seva vida. Així és un retaule (-de Cubells, Joan Reixac):

Moltíssimes pintures sobre taulells presentaven parts daurades (normalment a sobre de joies, vestits, marcs, corones, etc.). També s'introdueixen més que mai els grans detalls, especialment que ara les robes dels personatges eren més reals perquè mostraven totes les seves arrugues i plecs. La peça de fusta que recobria el retaule era el guardapols. Un tríptic era una peça de fusta per dibuixar amb 3 parts, 2 plegables. Ara, als retaules (peces grans de fusta dividides), es dibuixa la Verge al centre, rodejada de reis o sants, i d'escenes d'històries i miracles.

Giotto de l'Escola de Florentina, crador del naturalisme, intentà crear l'espai tridimensional, perquè abans no hi havia ni fons ni tridimensionalitat. És el gran revolucionador de la pintura gòtica. Crea uns espais de pedra o muntanyes a darrera (paisatge) per donar sensació de profunditat o tridimensionalitat.

Abans totes les pintures tenien personatges amb silueta, però ell ho difuminava, llavors cada cosa està en el seu lloc, creant dinamisme i expressivitat, la qual ell intenta manifestar. Intenta crear moviment. Abans les figures eren simples siluetes colorejades en un fons pla. Fa servir el daurat per crear llum, que és com una divinitat.

És realista i naturalista: pinta el que veu. Hi ha hombra perquè hi ha volum. Ja hi ha una mica de perspectiva.

Giotto situa els cosos en un espai arquitectònic i paisagístic per simular tridimensional. El conjunt universal ho substituïa per lo individual, on els personatges no estan, sino que actúen i donen vida a un món apropiat (el dolor, la tristesa, l'alegria, l'èxtasi...). Les mans, el cos i els vestits adquireixen un valor d'expressió. Els animals i les coses adquireixen el seu lloc i no hi són per ser-hi.

- MATERIAL I TÈCNICA.
- DIMENSIONS DE L'OBRA: suport, tela, fusta, pedra...

B) MATERIAL PICTÒRIC UTILITZAT: aquarela, fresc, tremp o oli.

2)COLOR I COMPOSICIÓ DEL QUADRE.

A) COLOR I DIBUIX: A1) Veure si les formes estan definides pel dibuix o pel color. A2) Mirar quins són els colors dominants (freds, calents...) A3) Descriure la composició dels colors (armonia, contrastos, dissonàncies...).

B) COMPOSICIÓ I ESTRUCTURES: B1) Com estan distribuïts els volums (equilibrats, compensats o distorsionats). B2) Si hi ha o no profunditat i com s'aconsegueix (tipus de perspectiva: frontal, àeria...) B3) Fixar-se en les direccions de les línies (punts d'incidència o punts centrals, si hi ha moviment o són estàtiques). B4) Mirar si hi han focus de llum i si és natural o artificial.

3. IDENTIFICAR EL GÈNERE.

A) TIPUS DE GÈNERE: mitològic, històric, religiós, paisatgístic, retrat, natura morta, pintura abstracta...

4. VALORACIÓ GLOBAL DEL QUADRE.

A) FACTORS A VALORAR: intencions del pintor, recursos utilitzats per retransmetre la idea, estil, localització.

5) LA LLUM.

A) FACTORS DE LA LLUM: tipus de llum, forma d'utilitzar la llum...

6) LA PERSPECTIVA.

A) REPRESENTACIÓ DE L'ESPAI 3D EN UNA SUPERFÍCIE 2D: mètodes com ho fa, etc.

Aquesta és l'observació del quadre de DUCCIO DI BONINSEGNA La maestra (Siena):

- A) sobre fusta.

B) fresc.

- A) Colors ocres, vermells i negres. La cara dona a veure expressivitat i tristesa.

A1) Les formes estan definides.

A2) Colors dominants són els ocres.

A3) Contrasten les posicions de les persones i estan en harmonia.

B1) Equilibrat i compensat.

B2) Perspectiva caballera, profunditat s'aconsegueix fent els personatges del darrere més petits.

B3) Línies horitzontals.

B4) Es veu lluminositat perquè els personatges del darrere són més petits.

- Obra cívica-religiosa.
- Estil contemporani, i vol dir que els personatges més importants són la verge i el seu Fill.
- La llum la fa fent les corones d'or.
- Perspectiva bidimensional.

6

2